

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ»

25–26 жовтня 2012 року в Києві відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» (далі – Конференція), присвячена механізмам реалізації положень Бухарестського комюніке.

Організаторами заходу виступили:

- Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України;
- Національна академія педагогічних наук України;
- Інститут вищої освіти НАПН України;
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Спілка ректорів вищих навчальних закладів України;
- Національний Темпус-офіс в Україні;
- Національний авіаційний університет;
- Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності;
- Теоретичний і науково-методичний часопис «Вища освіта України»;
- Українська асоціація студентського самоврядування.

Конференція відбувалася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та в Національній академії педагогічних наук України. Участь у заході взяло 370 учасників з усіх регіонів України – представників різних верств академічної спільноти (студенти, викладачі та керівники вищих навчальних закладів). Особливо потужним було представництво керівників закладів – 93 особи.

За сприяння Національного авіаційного університету здійснювалася он-лайн трансляція Конференції через сайти НАПН України, КНУ імені Тараса Шевченка та НАУ.

З вітальними промовами до учасників звернулися: Леонід ГУБЕРСЬКИЙ – ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Ян ТОМБІНСЬКИЙ – посол Європейського Союзу в Україні, Євген СУЛІМА – перший заступник Міністра освіти і науки, молоді та спорту України, Василь КРЕМЕНЬ – президент Національної академії педагогічних наук України, Джулія МОРО – координатор програми Темпус в Україні, Білорусії та Молдові Виконавчого

агентства з питань освіти, культури та аудіовізуальних засобів, Каріна УФЕРТ – голова Європейського союзу студентів.

Для розгляду на Конференції було винесено актуальні питання модерізації вищої освіти України у світлі Болонського процесу, а саме: запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ECTS), забезпечення якості вищої освіти, запровадження Національної рамки кваліфікацій (НРК).

Для забезпечення комплексного висвітлення зазначених питань на високому професійному рівні, врахування європейського та вітчизняного контексту були запрошені провідні європейські та національні експерти з вищої освіти. Участь європейських експертів забезпечувалася за підтримки міжнародної організації UNICA (Network of Universities from the Capitals of Europe), Національного Темпус-офісу в Україні та Національного Темпус-офісу в Грузії.

На сесії «**Запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ECTS)**» з доповідями виступили: Раймонда МАРКЕВІЧЕНЕ – Болонський експерт, Керівник департаменту міжнародних програм і зв'язків (Вільнюський університет); Юрій РАШКЕВИЧ – Національний експерт з реформування вищої освіти, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків (Національний університет «Львівська політехніка»).

На сесії «**Забезпечення якості вищої освіти**» з доповідями виступили: Давід КЕРЕСЕЛІДЗЕ – Національний експерт з реформування вищої освіти (Національний центр якості освіти, Грузія); Володимир ЛУГОВИЙ – Національний експерт з реформування вищої освіти, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України; Володимир БУГРОВ – проректор з науково-педагогічної роботи Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

На сесії «**Запровадження Національної рамки кваліфікацій (НРК)**» з доповідями виступили: Олав ААРНА – Член Ради (Кваліфікаційна агенція Естонії); Вадим ЗАХАРЧЕНКО – Національний експерт з реформування вищої освіти, проректор з науково-

педагогічної роботи Одеської національної морської академії; Андрій ГОЖИК – директор науково-методичного центру організації навчального процесу Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У межах цієї сесії Анатолій ГАРМАШ, завідувач сектору міжнародних освітніх проєктів департаменту вищої освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, презентував учасникам проєкт Концепції розвитку Національної системи кваліфікацій України.

Важливим складником Конференції стала сесія, організована Національним Темпус-офісом в Україні, під час якої вищі навчальні заклади України презентували найкращі здобутки реалізації проєктів програми Темпус в Україні.

Статті учасників Конференції опубліковані у виданні Інституту вищої освіти НАПН України «*Теоретичний і науково-методичний часопис „Вища освіта України“*» (галузь – педагогічні та філософські науки).

Електронний варіант зазначеного видання розміщено на сайті Інституту вищої освіти НАПН України (www.ihed.org.ua/ua/resursy/biblioteka.html).

На підсумковому сесійному засіданні модератор Конференції Світлана КАЛАШНИКОВА зазначила, що запропонований академічній спільноті на Конференції формат обговорення актуальних питань модернізації вищої освіти України в контексті Болонського процесу буде збережено і продовжено на наступних заходах НАПН України та Національного Темпус-офісу в Україні за участі Національної команди з реформування вищої освіти та підтримки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Зокрема: у травні 2013 р. планується проведення Міжнародної конференції, присвяченої 20-річчю програми Темпус в Україні; у квітні–травні 2013 р. будуть реалізовані відповідні заходи в межах програми підвищення кваліфікації керівників вищих навчальних закладів України.

II Міжнародна науково-практична конференція «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» планується на листопад 2013 р. Обговорюватимуться питання: формування та оцінювання навчальних результатів; забезпечення якості структурованих докторських програм; автономія та врядування у вищій освіті.

Матеріали Конференції розміщено на сайті Інституту вищої освіти НАПН України у рубриці «Ресурси» (www.ihed.org.ua/ua/resursy/konferentsiia.html).

За результатами Конференції сформульовано рекомендації.

РЕКОМЕНДАЦІЇ **Міжнародної науково-практичної конференції** **«Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу»** **25–26 жовтня 2012 р., м. Київ**

Запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС)

1. Основними проблемами запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи в Україні є такі:

✓ Неусвідомлення нової сутності ЄКТС як системи не лише трансферу, а й накопичення кредитів.

✓ Наявні стандарти побудовані на застарілому підході (створення освітньо-професійних програм на основі нормативних дисциплін не сприяє гнучкості освітньої діяльності, мобільності, обмежує можливості модернізації програм з метою врахування потреб ринку праці тощо).

✓ Підміна ЄКТС на кредитно-модульну систему організації навчального процесу (КМСОНП).

✓ Відсутність системи та єдиного підходу до підвищення кваліфікації координаторів ЄКТС у вищих навчальних закладах.

✓ Некоректне оцінювання кредитного виміру модулів / дисциплін.

✓ Неповні та неякісні інформаційні пакети.

2. Для розв'язання зазначених проблем рекомендується здійснити такі кроки:

✓ Розробити Методичні рекомендації щодо реалізації Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи на основі Стандартів і рекомендацій щодо якості в Європейському просторі вищої освіти.

✓ Провести тренінги з реалізації ЄКТС для проректорів з навчальної роботи та керівників навчально-методичних центрів ВНЗ.

✓ Розробити та реалізувати систему підвищення кваліфікації координаторів ЄКТС у ВНЗ.

✓ Переглянути підходи до оцінювання обсягу роботи викладача: орієнтація лише на аудиторні години не відповідає результативному підходу до розроблення та реалізації навчальних програм, є неадекватною сучасним умовам і технологіям навчання.

Розробити Методичні рекомендації щодо урізноманітнення видів оцінювання навчальних результатів.

Забезпечення якості вищої освіти

1. Основними проблемами щодо якості вищої освіти в Україні є такі:

✓ Невідповідність вітчизняних закладів

вищої освіти критеріям провідних міжнародних рейтингів «Таймс» і «Шанхайський».

✓ Незацікавленість молоді західних країн в отриманні дипломів української вищої школи.

✓ Низька репутація випускників багатьох вітчизняних закладів серед роботодавців, скарги останніх на недостатній рівень фахової підготовки.

✓ Нездатність висококваліфікованих кадрів забезпечити інноваційний розвиток економіки та високу продуктивність праці.

✓ Чималі масштаби безробіття фахівців і роботи не за фахом.

✓ Валовий (кількісний) підхід у вищій школі (особливо III і IV рівнів акредитації) – охоплення вищою освітою молоді відповідного віку сягнуло 80 % (більше ніж у середньому в розвинутих країнах).

✓ Втрачена інтелектуальна селекція вступників – заклади не мотивовані на якість підготовки, натомість орієнтовані на максимальне залучення студентів заради наповнення бюджету (ліцензований обсяг прийому вступників у кілька разів перевищує кількість вступників).

✓ 3-поміж професійних кадрів, що постаються на ринок праці, 60 % становлять випускники університетів, академій, інститутів, що не відповідає реальним потребам у кваліфікації трудових ресурсів, призводить до перекваліфікації економіки, її неспроможності забезпечити інноваційну практику для надто великої кількості студентів.

✓ Річна вартість підготовки фахівця в університеті, академії, інституті через їх кількісну гіпертрофію багатократно поступається аналогічним видаткам у розвинених країнах і навіть суттєво менша за такі видатки у вітчизняних технікумах, училищах, коледжах.

✓ Заклади не орієнтовані на підготовку кадрів інноваційного типу – фахівців розвитку (частка досліджень і розробок у загальному обсязі фінансування закладів менша за 3 %, у найкращих університетах не перевищує 10 %, натомість у середньому в країнах ОЕСР – 30 %).

✓ Заробітна плата науково-педагогічних працівників неконкурентоспроможна, вони перевантажені навчальною роботою, потерпають від дефіциту робочого часу на дослідження і розробки, масово вимушені вдаватися до додаткових підробітків.

✓ Не подолано інерції та спротив у переході з процесної на результатну парадигму навчання, що не дає змоги запровадити концепцію вимірюваної якості, відтак здійснити ефективне забезпечення та продуктивний контроль якості.

✓ Нерозвиненість системи зовнішнього (національного, галузевого) і внутрішнього

(інституційного) забезпечення якості згідно зі Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2005 р.).

✓ Несформованість нормативно-правової бази для розроблення освітніх і професійних стандартів на основі результатного (компетентнісного) підходу відповідно до Національної рамки кваліфікацій (2011 р.).

✓ Відсутність суспільного консенсусу щодо статусу незалежної Національної агенції (ради, комісії) з якості вищої освіти, розподілу повноважень між нею та профільним міністерством.

✓ Дефіцит культури науково-педагогічних колективів та їхніх керівників щодо забезпечення і гарантування конкурентоспроможної вищої освіти, формування й оприлюднення системи переконливих доказів дійсної реалізації задекларованої якості.

2. Для розв'язання зазначених проблем рекомендується здійснити такі кроки:

✓ Сформувати й реалізовувати сильну, системну, науково обґрунтовану реформаторську державну політику у сфері вищої освіти відповідно до Указу глави держави «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.), завдань Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки.

✓ Кількісно та структурно оптимізувати вищу освіту:

1) укрупнити заклади через об'єднання їх, ліквідувати слабкі позабазові підрозділи заради концентрації інтелекту та ресурсу, досягти критичної величини основних параметрів діяльності, створити центри досконалості;

2) на підставі акредитаційних та інспекційних процедур, удосконалити критеріальну базу оцінювання, 2–3-кратно зменшити ліцензовані обсяги прийому та розподілу їх між найкращими закладами на конкурсних засадах, обмежити ліцензування непрофільної підготовки.

✓ Вдосконалити фінансування вищої освіти:

1) розробити методи обрахунку видатків, необхідних для повноцінної конкурентоспроможної підготовки фахівців та визначити на цій основі граничний обсяг навчання студентів, враховуючи те, що суспільство витрачає на вищу школу на межі можливого (і необхідне збереження цієї межі) – близько 2,3 % ВВП (у середньому в країнах ОЕСР – 1,6 % ВВП);

2) п'ятикратно збільшити фінансування досліджень і розробок у вищій школі;

3) двократно підвищити заробітну плату

науково-педагогічних працівників з огляду на те, що в закладах вищої освіти працюють понад 80 % наявних у країні кандидатів і 90 % докторів наук.

✓ Підвищити ефективність навчання, викладання, оцінювання:

1) запровадити результатний (компетентнісний) підхід за проектом Тюнінг і на основі Національної рамки кваліфікацій та Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи;

2) розвантажити від переважно навчальної роботи та активізувати дослідницько-інноваційну діяльність викладачів, розвивати навчання через дослідження та самостійну роботу студентів.

✓ Створити ефективну систему зовнішнього і внутрішнього оцінювання якості вищої освіти із залученням широкого кола зацікавлених сторін на засадах, підтверджених Бухарестським комюніке профільних міністрів країн – учасниць Болонського процесу (квітень 2012).

✓ Запровадити відповідне системне навчання керівного персоналу ВНЗ.

✓ Ухвалити державну цільову програму виведення 2–3-х провідних національних закладів у число 400–500 найкращих у світі за авторитетними міжнародними рейтингами з метою створення зразкових центрів досконалості вищої освіти.

✓ Здійснювати заходи щодо поширення провідного досвіду Київського національного університету імені Тараса Шевченка щодо реалізації Програми заходів із забезпечення якості освіти та процедури участі в міжнародних рейтингах серед керівників ВНЗ України.

Запровадження Національної рамки кваліфікацій (НРК)

1. Основними проблемами щодо запровадження Національної рамки кваліфікацій в Україні є такі:

✓ Наявні кваліфікаційні характеристики професійної сфери та освітні стандарти не враховують систему компетентностей НРК.

✓ Структура галузевих стандартів вищої освіти є надмірно ускладненою і регламентованою, обмежує можливості навчальних закладів щодо модифікації програм підготовки

відповідно до запитів ринку праці.

✓ Кваліфікації вищої освіти не є формально зіставленими з кваліфікаціями Європейського простору вищої освіти (далі – ЄПВО).

✓ Стандарти компетентності для значної кількості класів та підкласів професій не сформовані, унаслідок чого виникають труднощі з присвоєнням професійних кваліфікацій.

✓ Переліки напрямів та спеціальностей вищої освіти надмірно деталізовані і не відповідають потребам ринку праці.

2. Для розв'язання зазначених проблем рекомендується здійснити такі кроки:

✓ Розробити описи вітчизняних освітніх кваліфікацій з урахуванням дескрипторів НРК.

✓ Здійснити формальне зіставлення вітчизняних освітніх кваліфікацій з НРК (за рівнями).

✓ Виконати зіставлення вітчизняних кваліфікацій вищої освіти з Рамкою кваліфікацій ЄПВО.

✓ Здійснити комплекс заходів із упровадження компетентнісного підходу в освітні стандарти та навчальні програми, практику викладання та оцінювання.

✓ Формувати професійні стандарти з урахуванням дескрипторів НРК і зіставлення професійних кваліфікацій з кваліфікаційними рівнями НРК.

✓ Запровадити нові підходи до розроблення галузевих стандартів вищої освіти, визначивши що:

1) галузеві стандарти вищої освіти розробляються за галузями освіти, перелік яких доцільно сформувавши відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО, ISCED);

2) галузевий стандарт вищої освіти є цілісним документом, який має містити опис загальних (ключових) і спеціальних (предметних) компетентностей, а також методи демонстрації та критерії оцінювання результатів навчання.

✓ Визнати невід'ємним академічним правом і відповідальністю ВНЗ формувати освітньо-професійну програму підготовки на основі компетентнісного підходу згідно зі стандартами вищої освіти.

Володимир ЛУГОВИЙ –
перший віце-президент НАПН України;

Світлана КАЛАШНІКОВА –
перший заступник директора з науково-дослідної роботи
Інституту вищої освіти НАПН України;

Жанна ТАЛАНОВА –
менеджер з аналітичної роботи Національного Темпус-офісу в Україні.